

10. Pohoretskyi, M.A. (2006), "Operational search measures : improvement of legal regulation", *Borotba z orhanizovanoyu zlochynnistyuu i koruptsieiyyu (teoriyya i praktyka)*, no. 14, pp. 135-145.
11. "On the Operational Search Activity of Ukraine " : Project of the Law of Ukraine (new edition) for supersession of the earlier, register. № 2134 on 21 July 2008, available at : <http://w1.c1.rada.gov.ua>
12. "Opinion of the Supreme Court of Ukraine on the project of Law of Ukraine «On the Operational-Search Activity», submitted for consideration to Verkhovna Rada of Ukraine by people's deputies Shvets V.D., Moskal H.H., Sivkovych V.L., Bezv V.A., Hrytsak V.M., Malyshev V.S. for supersession of the earlier one (register. № 2134 on 16 July 2009)", available at : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>
13. Hribov, M.L. (2013), *Diyalnist pidrozdiliv operatyvnoyi sluzhby MVS Ukrayiny : teoriyya ta praktyka : monohr.* [Activity of subdivisions of field service of the MIA of Ukraine : theory and practice : monograph], Rozvytok, Kyiv, Ukraine.
14. Pohoretskyi, M.A. and Serheeva, D.B. (2014), "Undisclosed investigative (search) activities and operational-search measures : concept, essence and correlation", *Borotba z orhanizovanoyu zlochynnistyuu i koruptsieiyyu (teoriyya i praktyka)*, no. 2(33), pp. 137-141.
15. Baboshin, A.M. (2016), "Prosecutor's supervision over documentation of crimes in the field of bank lending by operational subdivisions", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Lugansk state university of internal affairs of the name of E.O. Didorenko, Kyiv, Ukraine.

УДК 343.985

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ ВУГІЛЛЯ

Ревенко О.І., ад'юнкт

*Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка,
вул. Миру, 24, м. Суми, Україна
olga.revenko.88@mail.ru*

У статті розглянуто особливості проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук. Виділено тактичні завдання цієї процесуальної дії, найбільш значимі об'єкти пошуку та місця їх знаходження. Сформульовано рекомендації щодо тактики обшуку під час розслідування незаконного видобування вугілля залежно від слідчої ситуації. Визначено важливість проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії для організації розслідування цього різновиду злочину.

Ключові слова: незаконне видобування вугілля, криміналістична тактика, слідчі (розшукові) дії, обшук, докази.

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ОБЫСКА ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ НЕЗАКОННОЙ ДОБЫЧИ УГЛЯ

Ревенко О.И.

*Луганский государственный университет внутренних дел имени Э.А. Дидоренко,
ул. Мира, 24, г. Суммы, Украина
olga.revenko.88@mail.ru*

В статье рассмотрены особенности проведения такого следственного (розыскного) действия, как обыск. Выделены тактические задачи данного процессуального действия, наиболее значимые объекты поиска и места их нахождения. Сформулированы рекомендации по тактике обыска при

расследовании незаконной добычи угля в зависимости от следственной ситуации. Определена степень важности проведения указанного следственного (розыскного) действия для организации расследования данной разновидности преступлений.

Ключевые слова: незаконная добыча угля, криминалистическая тактика, следственные (розыскные) действия, обыск, доказательства.

FEATURES OF CONDUCTING SEARCHES IN THE INVESTIGATION OF ILLEGAL COAL MINING

Revenko O.I.

*Lugansk state university of internal affairs named after E.O. Didorenko, str. Mira, 24, Sumy, Ukraine
olga.revenko.88@mail.ru*

The article considers the features of conduction of a search in the investigation of illegal coal mining.

The significant work on the generalization of scientific research on criminalistic investigations of ecological crimes is done. Given the theoretical foundations of conduction of a search described in the literature, and being based on data from conducted research highlighted tactics' tasks of the search, the most significant searching objects and their location in the investigation of crimes on the facts of illegal coal mining.

Analysis and generalization of materials of criminal cases into the illegal coal mining made it possible to conclude that the search as a separate investigative (detective) action as a part of tactical operations has a pronounced character of situational. Given recommendations regarding the organization and tactics of the search depending on the investigation of the situation.

The search must meet the tactical requirements developed by Criminalistics: suddenness of search; sustainability and consistency of its conducting; the use of scientific and technical means. Based on the results of referrals of criminal proceedings (cases), author of the article proposed system of tactical methods that in terms of the creative application can play a positive role in different situations of a search in the investigation of illegal coal mining. The article noted that all of these tactical methods should be applied depending on the complex investigatory of the situation at a certain stage of pre-trial investigation.

In conclusion, the author stated that the successful search in the investigation of illegal coal mining is possible only on the assumption of a thorough preparation for this investigatory (investigative) actions and application of complex tactical methods in their most appropriate sequences depending on the specific investigation of the situation.

Key words: illegal coal mining, criminalistic tactics, investigative actions, search, evidence.

Розслідування незаконного видобування вугілля доволі часто здійснюється в умовах незначного обсягу інформації, відсутності (недостатності) слідів та очевидців злочину, активної протидії досудовому розслідуванню тощо. Указане вимагає вдосконалення організаційно-підготовчих і тактичних заходів щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку.

Аналіз та узагальнення матеріалів кримінальних проваджень (справ) за цією категорією злочинів дає змогу зазначити, що обшук проводився в 75% випадків, але його результативність досить низька. Результати опитування 87 працівників слідчих та оперативних підрозділів Головних управлінь Національної поліції в Донецькій і Луганській областях свідчать, що під час проведення обшуку вони зіткнулися з такими проблемами: протидія з боку обшукуваних осіб (наприклад, особа своїми діями намагається перешкодити здійсненню обшуку, не виконує законних вимог працівників поліції, розпочинає сварку, влаштовує провокації або, навпаки, показує свою байдужість чи зневагу до дій працівників поліції, не бажає з ними розмовляти, відповідати на питання) (21%); недостатня матеріально-технічна забезпеченість (37%); відсутність дієвих рекомендацій щодо проведення вказаної слідчої (розшукової) дії (42%). Саме тому розробка рекомендацій щодо організації й тактики проведення обшуку за цією категорією кримінальних проваджень набуває важливого значення для підвищення ефективності діяльності з їх розслідування.

У криміналістичній літературі загальним питанням проведення обшуку приділялася увага в роботах В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, В.А. Журавля, О.О. Закатова, В.О. Коновалової, В.К. Лисиченка, Є.Д. Лук'яничкова, В.О. Образцова, О.Р. Ратінова,

М.В. Салтевського, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та інших авторів. Значущість проведених ними наукових досліджень безсумнівна, оскільки ця слідча (розшукова) дія досить широко застосовується в правоохоронній практиці, є розповсюдженим засобом збирання криміналістично значимої інформації. Безпосередньо розробкою теоретичних засад проведення обшуку під час розслідування злочинів проти довкілля займалися С.О. Книженко, В.О. Коновалова, Г.А. Матусовський, А.Є. Меркурісов, О.В. Одерій, Ю.М. Туровець і деякі інші науковці. Однак при цьому особливостям організації й тактики проведення обшуку під час розслідування незаконного видобування вугілля належної уваги приділено не було, що свідчить про складність зазначеної проблеми та визначає актуальність статті.

Мета статті полягає в аналізі проблем і формуванні рекомендацій щодо організації й тактики проведення обшуку під час розслідування незаконного видобування вугілля.

Обшук – це слідча (розшукова) дія примусового характеру, яка полягає в цілеспрямованому обстеженні приміщень, будівель і ділянок місцевості, що перебувають у володінні обшукуваного, членів його родини або організації чи установи, з метою виявлення, фіксації та вилучення знарядь злочину, зброї, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, документів та інших об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб і їх затримання [1, с. 518]. Специфічною особливістю зазначеної слідчої (розшукової) дії є те, що вона має примусовий характер. Саме тому в Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України законодавець закріпив низку норм, які досить докладно регламентують підстави, порядок, умови й межі проведення обшуку (ст.ст.223, 233-236 КПК України).

Метою проведення обшуку є виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ч.1 ст.234 КПК України). Виходячи із цього, варто зазначити, що в процесі проведення обшуку під час розслідування незаконного видобування вугілля мають вирішуватися такі завдання:

- отримання доказів і встановлення причетності особи, яка обшукується, до конкретних фактів незаконного видобування, зберігання або реалізації вугілля;
- встановлення (підтвердження) факту входження особи, яка обшукується, до складу певної злочинної групи, конкретизація її ролі в механізмі кримінального правопорушення та ієрархічній структурі такої групи;
- отримання інформації щодо інших членів злочинної групи, їхніх зв'язків, місцезнаходження;
- виявлення незареєстрованих епізодів незаконного видобування вугілля, вчинених особою, що обшукується, або злочинною групою, учасником якої вона є;
- установлення відомостей про місця зберігання та реалізації незаконно видобутого вугілля; транспортних засобів; знарядь, засобів та пристосувань вчинення злочину;
- встановлення способу приховування вчинених злочинів та місцезнаходження об'єктів, які мають значення для кримінального провадження.

Аналіз та узагальнення матеріалів кримінальних проваджень (справ) за фактами незаконного видобування вугілля надали можливість дійти висновку, що обшук як окрема слідча (розшукова) дія в складі тактичних операцій має яскраво виражений ситуаційний характер.

Так, у слідчій ситуації, коли *встановлено ознаки вчинення незаконного видобування вугілля та особу (злочинця) затримано на місці події*, обшук може й має бути проведений за місцем проживання особи, у її близьких родичів, знайомих тощо; у приміщеннях, транспортних засобах і на земельних ділянках, які їй належать, з метою встановлення (підтвердження) факту входження затриманої особи до складу певної злочинної групи, конкретизації її ролі в

механізмі кримінального правопорушення; отримання інформації щодо інших членів злочинної групи; місць зберігання незаконно видобутого вугілля, транспортних засобів, знарядь, засобів і пристосувань учинення злочину; місць реалізації корисних копалин (вугілля).

В інших слідчих ситуаціях, коли встановлено ознаки вчинення незаконного видобування вугілля, особу (злочинця) не затримано, однак про нього є певна інформація або особу (злочинця) не встановлено та не затримано, інформація про необхідність проведення обшуку отримується за результатами здійснення слідчих (розшукових) дій (огляд, допит, проведення судових експертиз тощо) та оперативно-розшукових заходів.

Результативність обшуку значною мірою залежить від підготовки до його проведення. Тому після прийняття рішення про проведення обшуку слідчий виконує певні підготовчі дії.

До підготовки входить, по-перше, отримання орієнтувальної інформації; по-друге, розробка певного тактичного плану обшуку. Ця підготовка здійснюється в ході проведення слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів і обов'язково в умовах прихованої (негласної) діяльності, що надалі забезпечить елемент раптовості, який відіграє виключно важливу роль під час проведення обшуку. Інколи слідчий вимушений проводити обшук за мінімальної інформації про обшукувану особу, про місце проведення й об'єкти обшуку через відсутність часу на підготовку [2, с. 284].

Під час підготовки та проведення обшуку в процесі розслідування цього різновиду злочину потрібно враховувати такі процесуальні та криміналістичні особливості:

1. Визначити місцезнаходження приміщення, яке має бути обшукане. Найчастіше обшуку підлягають:

- місця придбання знарядь і засобів учинення злочину (45%) (склади підприємств, які займаються легальною розробкою надр або будівельними роботами тощо);
- місця виготовлення (переобладнання) засобів, спеціально пристосованих для видобування вугілля в копанках (52%) (господарські приміщення (гараж, сарай тощо) осіб, причетних до незаконного видобування вугілля; інші приміщення (як житлові, так і виробничі), які були орендовані особами, що здійснюють незаконне видобування вугілля);
- місця зберігання незаконно видобутого вугілля, знарядь і засобів учинення злочину, технологічних транспортних засобів, призначених для видобутку та перевезення вугілля (63%) (територія домоволодіння осіб, причетних до незаконного видобування вугілля; будівлі та споруди на території в безпосередній близькості від місця скоєння злочину, зокрема біля гірничих виробок; приміщення вугільних складів і конвертаційних центрів; обладнані стоянки автотранспорту підприємств, які займаються легальною розробкою надр або будівельними роботами).

2. Визначити об'єкти пошуку: вугільна маса; знаряддя й засоби вчинення злочину (компресори, відбійні молотки, електричні пилки, кутові шліфувальні машини (болгарки), генератори, совкові лопати, кисневі балони, кірки, металеві ванни, ломи, вантажні автомобілі, екскаватори, трактори, бульдозери тощо); засоби, спеціально пристосовані для видобування вугілля в копанках (мотолебідки, волокуші тощо); документи (договори реалізації незаконно видобутого вугілля, надання або придбання знарядь і засобів учинення злочину в оренду, документи, що характеризують діяльність підприємства тощо). У всіх випадках проведення обшуку слідчий повинен вилучати щоденники, листи, записні книжки, блокноти, чернетки із записами, записки, фотокартки, особливо групові тощо. Детально вивчаючи ці об'єкти, можна отримати інформацію про кількість епізодів; суму вартості реалізованого незаконно видобутого вугілля; інших членів злочинної групи, їхні зв'язки, місцезнаходження; місця зберігання та реалізації незаконно видобутого вугілля тощо.

Результати опитування 87 працівників слідчих та оперативних підрозділів Головних управлінь Національної поліції в Донецькій і Луганській областях свідчать, що під час проведення обшуку в кримінальних провадженнях за фактом незаконного видобування вугілля об'єктами тимчасового вилучення було таке майно: знаряддя й засоби вчинення злочину (60%); вугільна маса (56%); документи підприємств, установ та організацій (39%).

3. Зібрати інформацію про осіб, у яких намічається проведення обшуку (вік, професія, спеціальні навички; рід занять; склад сім'ї, взаємини в сім'ї; знайомства та зв'язки; наявність у минулому судимостей тощо). Це дасть слідчому змогу сформувати уявлення про цих суб'єктів в аспекті оцінювання їхніх професійних та інтелектуальних рис, які можуть бути використані для приховування об'єктів, що необхідно відшукати.

4. Висунути пошукові версії щодо можливих місць приховування об'єктів пошуку, що можуть бути обрані залежно від фаху, службового становища особи, яка має у своєму розпорядженні шукані документи, інші речові докази.

5. Визначити дату й час проведення обшуку, його тривалість, а також заходи, спрямовані на забезпечення його оперативності й конфіденційності.

6. Залучити спеціалістів (криміналістів, геологів, гірників, хіміків, працівників Державної екологічної інспекції Міністерства екології та природних ресурсів), котрі мають достатні знання, уміння, навички для надання дієвої допомоги слідчому в підготовці та проведенні обшуку. До їхніх завдань входить таке: сприяння слідчому у визначенні переліку необхідних науково-технічних засобів, спеціалістів відповідного профілю та координація їхніх дій; застосування науково-технічних засобів для виявлення об'єктів пошуку; методична допомога в правильному їх виявленні, фіксації, вилученні, пакуванні й транспортуванні; відбір зразків для порівняльних досліджень; участь в обговоренні результатів обшуку тощо.

7. Залучити понятих. Під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи обов'язковою є участь не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії (ч.7 ст.223 КПК України).

8. Провести інструктаж осіб, що залучаються до участі в обшуці, з постановкою конкретних персональних завдань і роз'ясненням їхніх прав та обов'язків.

Крім того, відповідно до ч.7 ст.236 КПК України, під час проведення обшуку вилучаються предмети, вилучені законом із обігу, незалежно від їх причетності до кримінального провадження.

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час обшуку або негайно після його здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол (ч.3 ст.168 КПК України), забезпечити зберігання вилучених об'єктів (документи зберігаються в матеріалах кримінального провадження, а інше майно – у спеціально пристосованих приміщеннях).

Під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії зазвичай необхідно дотримуватися загальних тактичних вимог, розроблених криміналістикою: раптовість обшуку; планомірність і послідовність його проведення; використання науково-технічних засобів.

У криміналістичній літературі запропоновано системи тактичних прийомів, які за умови творчого застосування можуть відіграти позитивну роль у різних ситуаціях проведення обшуку під час розслідування незаконного видобування вугілля.

Найчастіше під час розслідування проваджень цієї категорії має місце ситуація, коли обшукувана особа відмовляється від добровільної видачі об'єктів пошуку. При цьому доцільно використати такі системи тактичних прийомів: 1) використання навіювання у формі наказу; 2) роз'яснення неправильності зайнятої обшукуваним позиції; 3) роз'яснення необхідності надання допомоги досудовим органам розслідування.

У випадку відмови обшуваного від спілкування доцільно застосувати систему тактичних прийомів, яка включає таке: 1) роз'яснення мети й необхідності обшуку; 2) постановку нейтральних запитань; 3) залучення обшукуваного до діяльності слідчого; 4) словесну розвідку. З метою отримання пошукової інформації від обшукуваного використовується система таких тактичних прийомів: 1) постановка уточнювальних запитань про особливості обстежуваного приміщення; щодо розташування і призначення тих чи інших предметів; 2) зіставлення відповідей обшукуваного з реальною обстановкою місця обшуку; 3) показ (демонстрація) окремих об'єктів пошуку; 4) постановка контрольних запитань.

На пошук об'єктів, що зберігаються без спеціального маскування, спрямована система тактичних прийомів, яка включає таке: 1) аналіз обстановки місця обшуку з метою визначення місць природного зберігання предмета пошуку; 2) аналіз об'єктів, виявлених у місцях їх природного зберігання; 3) зіставлення виявленого об'єкта з ознаками того, що шукають. Система тактичних прийомів, спрямована на пошук видозмінених або знищених об'єктів, містить такі прийоми: 1) аналіз можливостей видозмінення (знищення) предмета пошуку; 2) зіставлення окремих ділянок приміщення чи інших об'єктів; 3) аналіз виявлених слідів, предметів і їхніх ознак. Система тактичних прийомів, спрямована на пошук об'єктів, схованих у спеціальних тайниках та інших суб'єктивно недоступних місцях, може включати такі прийоми: 1) аналіз ознак предмета пошуку; 2) зіставлення предмета пошуку з різними об'єктами місця обшуку; 3) орієнтація на професійні (чи інші) навички обшукуваного під час визначення місця приховування; 4) аналіз окремих ділянок приміщення, меблів, інших об'єктів з метою встановлення демаскуючих ознак; 5) зіставлення однакових предметів між собою [3, с. 242-261].

Усі перелічені тактичні прийоми повинні застосовуватися комплексно залежно від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування.

Отже, успішне проведення обшуку під час розслідування незаконного видобування вугілля можливе лише за умови ретельної підготовки до проведення цієї слідчої (розшукової) дії та застосування комплексів тактичних прийомів у найбільш доцільній їх послідовності залежно від конкретної слідчої ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко В.Г. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор, М.Є. Шумило. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т.В. Варфоломеев, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров [та ін.]. – К. : Юринком Інтер, 2011. – 504 с.
3. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В.Ю. Шепітько. – Х. : Харків юридичний, 2007. – 432 с.

REFERENCES

1. Honcharenko, V.G., Nor, V.T. and Shumilo, M.E. (2012), *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : naukovo-praktychnyi komentar* [Criminal Procedure Code of Ukraine : scientific practical commentary], Yustinian, Kyiv, Ukraine.
2. Varfolomeev, T.V., Honcharenko, V.G., Boyarov, V.I. et al. (2011), *Kryminalistyka. Akademichnyi kurs : pidruchnyk* [Criminalistics. Academic course : textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
3. Shepitko, V.Yu. (2007), *Kryminalistychna taktyka (systemno-strukturnyi analiz) : monohrafiya* [Criminalistic tactics (system-structural analysis) : monograph], Kharkiv yurydychnyi, Kharkiv, Ukraine.